

RECENZJE – COMPTES-RENDUS CRITIQUES – REVIEWS

„TURYZM”, t. 10, z. 1, 2000

DANIEL KOLLÁR, JAN LACIKA, ROMAN MALARZ, *TATRY SŁOWACKO-POLSKIE*, WYD. DAJAMA, BRATYSŁAWA 1998, 354 S.

Wydawnictwo DAJAMA, którego siedziba mieści się w Bratysławie (Słowacja), zainicjowało w 1996 r. serię wydawniczą zatytułowaną *Regiony bez granic*. Pierwszą publikacją w tej serii była książka *Słowacko-austriackie tereny nad Morawą*; praca *Tatry słowacko-polskie* jest kontynuacją tej serii.

Idea wydawania prac poświęconych terenom przygranicznym jest ze wszelkich miar godna poparcia, odpowiada ona bowiem, w okresie kiedy granice przestają być przeszkodą nie do przebycia, potrzebie bliższego poznania obszarów stanowiących często jeden region geograficzny czy etnograficzny, podzielony granicą państwową. Publikowanie tego rodzaju prac może, w niedalekiej przyszłości, umożliwić przygotowanie na odpowiednim poziomie merytorycznym książki poświęconej regionom turystycznym Europy, dla wydzielenia których podstawą staną się naturalne regiony przyrodnicze czy etnograficzne, a nie granice polityczne, jak to często jest dzisiaj praktykowane. Jednoczenie się kontynentu w coraz większym stopniu i jego powszechna dostępność dla mieszkańców Europy, jak i turystów z innych części świata, stwarza pilne zapotrzebowanie na tego typu opracowania.

Książka *Tatry słowacko-polskie* przygotowana została przez trójkę geografów uprawiających czynnie turystykę (dwóch Słowaków i jednego Polaka, na końcu książki znajdują się noty biograficzne autorów) i ma charakter poszerzonego przewodnika turystycznego. To rozszerzenie treści omawianej książki, w stosunku do tradycyjnych przewodników, polega na nasyceniu jej wieloma informacjami pozwalającymi zrozumieć genezę omawianego krajobrazu, a nie tylko zarejestrować związane z nim fakty. Pod tym względem jest to jedno z nielicznych tego rodzaju opracowań, z którego przeciętnie wykształcony turysta może np. dowiedzieć się, jaka jest geneza i skąd się właśnie tu wzięły stawy tatrzańskie, a nie tylko ich wymiary.

Drugą cechą pozytywną tego przewodnika są szczegółowe informacje podane w sposób wyraźnie wskazujący, iż piszący je autorzy znają omawiany obszar z autopsji; wzbudza to zaufanie do treści zawartych w całej książce.

Treść książki podzielona została na dwie generalne części, w ramach których wydzielono po kilka rozdziałów. Pierwsza duża część, wypełniająca około 70% treści całej książki, poświęcona została Tatrom słowackim i przylegającym do tego masywu górskiego, regionom historycznym w granicach Republiki Słowacji. Część druga, znacznie mniejsza, bo obejmująca 30% treści, dotyczy Tatr polskich i regionów znajdujących się po polskiej stronie granicy.

Układ treści tych części przewodnika, w których omówione są zarówno Tatry słowackie, jak i polskie, jest bardzo podobny. Rozdziały te rozpoczynają się informacjami ogólnymi dotyczącymi: położenia, warunków naturalnych, historii i mieszkańców. Informacje te połączone są wspólnym podtytułem „Kraj i ludzie” i obok części tekstowej wzbogacone są o odpowiednie fragmenty map, fotografie, panoramy oraz zestawienia tabelaryczne, w których przedstawiono m.in. najwyższe szczyty, największe wodospady i jeziora, a także średnie temperatury powietrza i sumy opadów wg stacji meteorologicznych i miesięcy.

W dalszej części rozdziałów poświęconych Tatrom zarówno słowackim, jak i polskim, autorzy omówili bardziej szczegółowo Tatry dzieląc je na fragmenty, których nazwy przyjęto od nazw osad czy miejscowości. I tak, na obszarze Tatr słowackich omówione zostały kolejno: Zuberec i okolice, Žar i okolice, Podbańska i okolice, Szczyrbskie Jezioro i okolice, Stary Smokowiec i okolice, Tatrzańska Łomnica i okolice oraz Ždiar i okolice. W Tatrach polskich autorzy wydzielili: Zakopane i okolice, Kościelisko i okolice, Bukowinę Tatrzańską i okolice oraz Poronin i okolice. Trzeba przyznać, że przedstawiony przez autorów podział Tatr jest na tyle oryginalny co kontrowersyjny i ma głównie charakter użytkowy. Posłużył on bowiem nie tylko do zaprezentowania miejscowości wymienionych w podtytułach, ale głównie do przedstawienia szlaków i tras wycieczek w góry, dla których bazą wypadową są wymienione miejscowości. Takie ujęcie bardzo dobrze sprawdza się w praktyce turystycznej, zwłaszcza dla tych wszystkich, którzy pragną poznawać Tatry korzystając z tego właśnie przewodnika. Książka ta bardzo dobrze spełnia funkcję przewodnika dla tych wszystkich, którzy wypoczywając w miejscowościach położonych u stóp Tatr pragną poznać ich najbliższą i nieco dalszą okolicę. Autorzy bardzo przystępnie prowadzą czytelnika po najbardziej atrakcyjnych fragmentach Tatr wzbogacając wiedzę faktograficzną licznymi opowiadaniem o ludziach, zdarzeniach, zwierzętach, miejscowościach itd., co bardzo ożywia tekst czyniąc go interesującym.

Kolejne rozdziały w części dotyczącej Tatr słowackich poświęcono omówieniu trzech regionów historycznych, przylegających do masywu tatrzańskiego, są to: Orawa, Liptów i Spisz. W każdym z tych rozdziałów wydzielono podrozdziały, których nazwy wywodzą się od miast czy miejscowości. I tak, w rozdziale zatytułowanym „Orawa” wyróżniono: Namiestowo i okolice, Twrdoszyn i okolice oraz Dolny Kubin i okolice. W rozdziale poświęconym regionowi Liptowa, tytuły podrozdziałów dały trzy duże miasta: Ružomberk, Liptowski Mikuláš i Liptowski Hradok. Najbardziej rozbudowany jest rozdział

poświęcony Spiszowi. Nazwy podrozdziałów utworzono tu od czterech największych miast: Stara Lubownia, Kieżmark, Poprad i Spiska Nowa Wieś.

Ta część książki ma charakter klasycznego przewodnika i zawiera informacje na temat miejscowości, historii, muzeów i skansenów, obiektów, ludzi, wydarzeń itd. Zamieszczono tu również bardzo użyteczne plany miast i miejscowości z zaznaczonymi obiektami, które autorzy polecają do zwiedzania jako ciekawe. Również i w tych rozdziałach pracy zamieszczono wiele zdjęć i opowiadań, dotyczących wydarzeń z przeszłości, obyczajów ludowych czy ludzi. Informacje są tu bardzo wyczerpujące, a sposób ich prezentacji jest czytelny i łatwy do odszukania (skorowidz nazwany indeksem miejsc, miejscowości czy obiektów załączono na końcu pracy). Podróżny posługujący się tym przewodnikiem z powodzeniem zaspokoi swoją ciekawość znajdując w nim dobrze przygotowane kompendium wiedzy.

W drugiej, dużej części omawianej książki, poświęconej Tatrom polskim, znajdują się cztery rozdziały omawiające obszary przylegające do masywu tatrzańskiego. Są to kolejno: Niskie Podhale, którego centrum wg autorów jest Nowy Targ, Orawa z Jabłonką, Spisz z Łapszami Niżnymi oraz Pieniny, za centrum których autorzy uznali Szczawnicę.

O ile, analogicznie do regionów wymienionych po stronie słowackiej, nie budzą zastrzeżeń po stronie polskiej regiony Orawy i Spisza, to dwa następne zostały tu wydzielone wg innego kryterium. Nazwa regionu Pieniny zgodna jest z polską regionalizacją fizycznogeograficzną (patrz J. K o n d r a c k i 1998, *Geografia regionalna Polski*) i wprawdzie wydzielona została w recenzowanej książce wg innej, niż pozostałe regiony konwencji, to jednak jest to nazwa poprawna.

Zupełnie inaczej ocenić należy region, który autorzy nazwali sztucznie Niskie Podhale (w tytule tego regionu na str. 30 jest błąd w pisowni, napisano bowiem Niske Podhale). We współczesnej polskiej literaturze geograficznej i historycznej nie występuje bowiem region o takiej nazwie, a obszar tak nazwany w recenzowanej książce jest Obniżeniem Orawsko-Podhalańskim – w szerokim znaczeniu przestrzennym, lub Kotliną Nowotarską w węższym wymiarze terytorialnym.

Treści zawarte w wymienionych czterech rozdziałach „regionalnych”, podobnie jak w analogicznych rozdziałach w części słowackiej, mają charakter informacji przewodnikowych, dobrze udokumentowanych zarówno kartograficznie, jak i pod względem wiadomości faktograficznych. Jest to solidnie opracowany przewodnik turystyczny po tym fragmencie Polski.

Prezentując książkę, zatytułowaną *Tatry słowacko-polskie*, która moim zdaniem ma charakter poszerzonego merytorycznie przewodnika turystycznego, przy wielu zaletach tej pracy pragnę podnieść kilka spraw dyskusyjnych, a nawet polemicznych.

Pierwszą z tych kwestii jest mało precyzyjne określenie zasięgu terytorialnego opracowania, które mając tytuł *Tatry słowacko-polskie* w rzeczywistości obejmuje obok pasma Tatr, szereg obszarów przyległych kształtowanych historycznie jako odrębne regiony. Szkoda, że autorzy podejmując to opracowanie nie wyjaśnili precyzyjnie i w sposób przekonujący, jakiego obszaru ono dotyczy. Zabrakło również mapy, która w całości zaprezentowałaby obszar opracowania. Na mapie takiej można by zaznaczyć omawiane w pracy regiony.

Przystępując do czytania tak zatytułowanej książki (wydanej w serii „Regiony bez granic”) spodziewałem się, że autorzy zrobią krok dalej i oczywiście uwzględniając granicę państwową między Polską i Słowacją i – wynikające stąd odrębności dla obszarów położonych po obu stronach granicy – zdecydują się na wspólną prezentację przynajmniej regionów historycznych. Sztucznym wydaje się bowiem, zwłaszcza dla turysty, który jest przecież głównym odbiorcą tej książki, odrębne (w części słowackiej i polskiej) omówienie Orawy i Spisza, które mając wspólną przeszłość, mimo przedzielenia granicą państwową, zachowały wiele cech wspólnych. Szkoda, że autorzy nie przekroczyli w tym przewodniku „zaczarowanej” granicy państwowej, która dla turysty, na szczęście, coraz bardziej ma charakter tylko formalny.

Najbardziej jaskrawą konsekwencją takiego właśnie ujęcia przewodnika jest praktycznie zminimalizowanie przez autorów walorów turystycznych przełomu Dunajca przez Pieniny. Piszę o nim w sposób bardzo ogólnikowy na str. 219 charakteryzując okolice Czerwonego Klasztoru po stronie słowackiej, oraz na str. 335, w krótkiej, bardzo niekorzystnej notatce przy okazji omawiania Pienin. W konsekwencji ten jeden z najatrakcyjniejszych walorów turystycznych w Polsce, udostępniony od ponad 100 lat turystom za pośrednictwem splotu tratwami po Dunajcu, w książce tej praktycznie został zbagatelizowany. Świadczy o tym również wyjątkowo nieciekawe i nie podkreślające walorów tego splotu zdjęcie zamieszczone na str. 336.

W pracy znaleźć można kilka potknięć technicznych, o mniejszym jednak znaczeniu dla czytelnika. Między innymi w tabelach podających temperatury i opady dla poszczególnych stacji pomiarowych zapomniano poinformować, z jakiego okresu są to wyniki (zapewne są to średnie wieloletnie, tylko z jakich lat). Występuje również kilka błędów literowych.

Recenzowana książka, mimo kilku uwag krytycznych, raczej o charakterze koncepcyjnym, moim zdaniem należy do najlepszych przewodników, jakie dostępne są w Polsce, a dotyczą całych Tatr i otaczających je obszarów. Wydawca obok bardzo starannej szaty graficznej, na którą składają się: 173 zdjęcia kolorowe (w tym 33 dotyczą strony polskiej), w większości interesujące tematycznie, 30 map w różnych skalach (od 1 : 250 000 po 1 : 25 000), trzy panoramy, 13 planów miast i miejscowości i osiem tabel statystycznych, zamieścił na końcu pracy indeks miejscowości i nazw geograficznych, krótki słownik słowacko-polski oraz informacje praktyczne (np. gastronomia, przepisy celne itp.). Za-

mieszczono również bibliografię prac wydanych w językach polskim i słowackim. Szkoda, że część bibliografii wydanej w języku polskim dotyczy głównie opracowań przewodnikowych czy informacyjnych i pozbawiona jest poważniejszych prac naukowych traktujących o tym obszarze.

Książkę polecić można wszystkim tym turystom polskim, którzy wypoczywając pod Tatrami coraz częściej penetrują stronę słowacką, jak również tym, którzy pragną pogłębić swoją wiedzę o Tatrach będących niewątpliwie jednym z najciekawszych w tej części Europy regionów turystycznych.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, iż wydawca dostrzegając międzynarodowe walory Tatr, wydał tę książkę równocześnie w sześciu językach: słowackim, polskim, angielskim, niemieckim, rosyjskim i węgierskim. Warto, aby ta wiadomość dotarła do wszystkich polskich edytorów zajmujących się wydawaniem przewodników turystycznych.

Prof. dr hab. Stanisław Liszewski
Katedra Geografii Miast i Turyzmu
Uniwersytet Łódzki
al. Kopcińskiego 31
90-142 Łódź

Wpłynęło:
14 stycznia 2000 r.

ISABELLE SACAREAU, PHILIPPE DUHAMEL, „*LE TOURISME DANS LE MONDE*”, WYD. ARMAND COLIN, PARYŻ 1998, 224 S.

Książka *Turystyka na świecie*, autorstwa I. Sacareau i P. Duhamela, skierowana jest do szerokiego grona odbiorców: studentów, uczniów wyższych klas liceów przygotowujących się do studiów, uczestników kursów przygotowawczych na studia, zdających egzaminy konkursowe z geografii, historii i nauk społecznych. W założeniu jest to zatem podręcznik obejmujący 224 strony tekstu, bogato zilustrowany (zawiera wiele tabel oraz 82 diagramy i mapy).

Wprowadzenie do podręcznika zaznajamia czytelnika ze znaczeniem turystyki na świecie oraz podkreśla, że nie ma turystyki bez człowieka i że tylko jego obecność pozwala zidentyfikować miejsce w przestrzeni turystycznej. Autorzy zwracają uwagę na dużą rolę, jaką odgrywa w turystyce państwo i rynek. Uwydatniają też problemy związane z jednolitą klasyfikacją turystyki.

Spis treści obejmuje wprowadzenie ogólne, siedem rozdziałów oraz podsumowanie, bibliografię, indeks definicji i miejsc, a także wykaz planów i tema-